

Gemeenteraadsverkiezingen 2014

Wie stemt, wat en waarom?

BMC Onderzoek

BMC
5 maart 2014
Prof. dr. Marcel Boogers
Lieke Salome, Msc
Correspondentienummer:

INHOUD

HOOFDSTUK 1	SAMENVATTING	1
HOOFDSTUK 2	INLEIDING	3
2.1	Opzet en achtergrond van het onderzoek	3
2.2	Onderzoeksopzet	3
2.3	Respons	3
HOOFDSTUK 3	WIE GAAT STEMMEN EN WAAROM?	5
3.1	Verwachte opkomst	5
3.2	Niet stemmen en waarom?	6
HOOFDSTUK 4	STEMGEDRAG	9
4.1	Stemgedrag	9
HOOFDSTUK 5	ACHTERGRONDEN VAN HET STEMGEDRAG	3
5.1	Politieke interesse	3
5.2	Landelijke of lokale overwegingen	4
5.3	Vertrouwen in de politiek	5
5.4	Betrokkenheid bij de lokale politiek	6
5.5	Tevredenheid over bestuur en politiek	7
5.6	Invloed van lokale politiek op het dagelijks leven	7
5.7	Partij of persoon?	8
5.8	Prioriteiten in het lokaal bestuur	10
5.9	Maatschappelijke participatie en stemgedrag	11
HOOFDSTUK 6	CONCLUSIES	14

Hoofdstuk 1 Samenvatting

Sinds 1982 is voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen steeds onderzoek gedaan naar de politieke voorkeuren, stemmotieven en opvattingen over de lokale politiek. Ook dit jaar onderzocht BMC Onderzoek de voorkeuren en opinies over de gemeentelijke politiek. Gaat men stemmen? Welke afwegingen maakt men bij de stemkeuze?

Hieronder vatten we de belangrijkste trends en ontwikkelingen kort samen. Voor de conclusies verwijzen wij naar het laatste hoofdstuk.

- **Veel kiezers weten nog niet op welke partij ze gaan stemmen**

Voor ruim één op de drie kiezers (35%) is het nog onduidelijk op welke partij zij gaan stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen. De groep twijfelende kiezers is veel groter dan in 2010, toen nog maar 16% zijn keuze nog niet had gemaakt. Partijen kunnen de eindsprint dus in gaan zetten. Vooral kiezers die de vorige keer op de PvdA en op de VVD hebben gestemd twijfelen nu nog over hun keuze. Ook vrouwen, jongeren en kiezers in de grote steden weten vaker dan anderen nog niet op welke partij ze gaan stemmen.
- **Kiezers wisselen minder vaak van partij**

Ongeveer een op de zeven kiezers (14%) gaat op een andere partij stemmen dan bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen. Dat is flink minder dan in 2010, toen ruim een kwart van de kiezers (27%) overwoog van partij te switchen. Dat lijkt erop te duiden dat de verkiezingen wat minder veranderingen teweeg zullen brengen in de samenstelling van de gemeenteraden.
- **Onvrede en vertrouwen in kandidaten**

Ontevredenheid over het gemeentebestuur of het vertrouwen dat men stelt in een bepaalde politicus is vaak reden om op een andere partij te stemmen dan bij de vorige gemeenteraadsverkiezingen. Kiezers die ontevreden zijn over het gemeentebestuur of over de lokale politiek wisselen vaker van partij (29% resp 21%) dan andere kiezers. Ook kiezers die zich meer door een persoon op de kandidatenlijst laten leiden dan door de partij, zijn verhoudingsgewijs vaak (37%) van plan om bij deze verkiezingen op een andere partij te stemmen. Verder valt het op dat de partijtrouw bij vrouwen groter is; mannen wisselen wat eerder van partij bij de gemeenteraadsverkiezingen (16%).
- **Nieuwe kiezers hebben een voorkeur voor PVV, SP en D66**

Ongeveer een op de tien kiezers (9%) heeft bij de vorige gemeenteraadsverkiezingen niet gestemd. Vooral de PVV, SP en D66 weten veel van deze nieuwe kiezers aan zich te binden. Bij de PVV bestaat 39% uit nieuwe kiezers, bij de SP is dat percentage 21% bij D66 20%.

- **Lage stemintentie**

De stemintentie is gelijk aan de opkomst van 2010. 54% geeft aan zeker te gaan stemmen. Dit levert een verwachte opkomst op tussen 49 en 59%. De meest genoemde reden om niet te stemmen is 'geen interesse' (31%). Ook het geringe vertrouwen in de politiek (18%) is voor kiezers een reden om niet te gaan stemmen.

- **Lokale overwegingen spelen een grotere rol bij stemkeuze**

De invloed van het gemeentelijke beleid op de stemkeuze nam sinds 2002 af en zette zich voort tot 2010. Maar dit jaar spelen lokale overwegingen juist een grotere rol. 38% kiest vooral op basis van lokale overwegingen, 31% kiest vooral op basis van landelijke afwegingen en 27% op basis van zowel landelijke als lokale afwegingen. Dat betekent dat nog steeds een meerderheid van 58% zich bij de gemeenteraadsverkiezingen in enige mate laat leiden door landelijke overwegingen.

- **Zorg en welzijn krijgt topprioriteit in beleid**

De prioriteiten zijn: 1. Zorg en Welzijn (door 24% bovenaan gezet). 2. Werkgelegenheid (door 15% bovenaan gezet). 3. Veiligheid (door 11% bovenaan gezet).

Hoofdstuk 2 Inleiding

2.1 Opzet en achtergrond van het onderzoek

Sinds de afschaffing van de opkomstplicht in 1970 staat het burgers vrij wel of niet te gaan stemmen. De verwachte opkomst kan worden beschouwd als een indicatie voor interesse en vertrouwen in de politiek. Opkomst, wie gaat stemmen en waarom, stemgedrag en achtergronden van stemgedrag zijn de thema's in dit onderzoek. Verwacht men te gaan stemmen bij de aankomende gemeenteraadsverkiezingen van 19 maart? Stemt men dan op basis van lokale of landelijke overwegingen? Welke invloed heeft de lokale politiek op het dagelijks leven? Deze en andere vragen komen in dit rapport aan bod.

Al vanaf 1982 zijn de politieke voorkeuren en opvattingen over de lokale politiek onderzocht. Van 1982 tot 1990 is dit onderzoek in opdracht van AVRO's radiojournaal door het NIPO uitgevoerd. Vanaf de raadsverkiezingen van 1994 is dit onderzoek door SGBO uitgevoerd, in opdracht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Vanaf 2002 heeft SGBO als onafhankelijk onderzoeksbureau de uitvoering van dit onderzoek op zich genomen. Sinds 2008 is SGBO onderdeel van de BMC Groep en wordt dit onderzoek uitgevoerd door BMC Onderzoek. Zowel bij de vorige verkiezingen als nu is het onderzoek medegefinancierd door het ministerie van BZK.

Ieder verkiezingsjaar zijn de vragen aan meer dan 1000 personen voorgelegd. Deze omvang van het bestand leidt tot een goede betrouwbaarheid van de resultaten. De kracht van dit onderzoek is dat de meeste vragen sinds 1982 onveranderd zijn gebleven (zie bijlage 1). Hierdoor kunnen trends worden gevolgd en zo mogelijk verklaard. Daarnaast zijn op basis van de actualiteit enkele vragen toegevoegd.

2.2 Onderzoeksopzet

Het veldwerk van dit onderzoek is uitgevoerd door CentERdata en heeft plaatsgevonden in week 5. De vragenlijst is telefonisch voorgelegd aan een representatieve steekproef. Er zijn 1.905 vragenlijsten ingevuld.

2.3 Respons

1.905 mensen hebben meegedaan aan dit onderzoek. Dit aantal is genoeg om betrouwbare uitspraken te doen over de Nederlandse bevolking.

Tabel 1 achtergrondkenmerken respondenten (ongewogen)

	Aantal	Percentage
Geslacht		
Man	1015	53%
Vrouw	890	47%
Leeftijdsklasse		
15-24 jaar	43	2%
25-34 jaar	213	11%
35-44 jaar	261	14%
45-54 jaar	314	17%
55-64 jaar	453	24%
65 jaar en ouder	621	33%

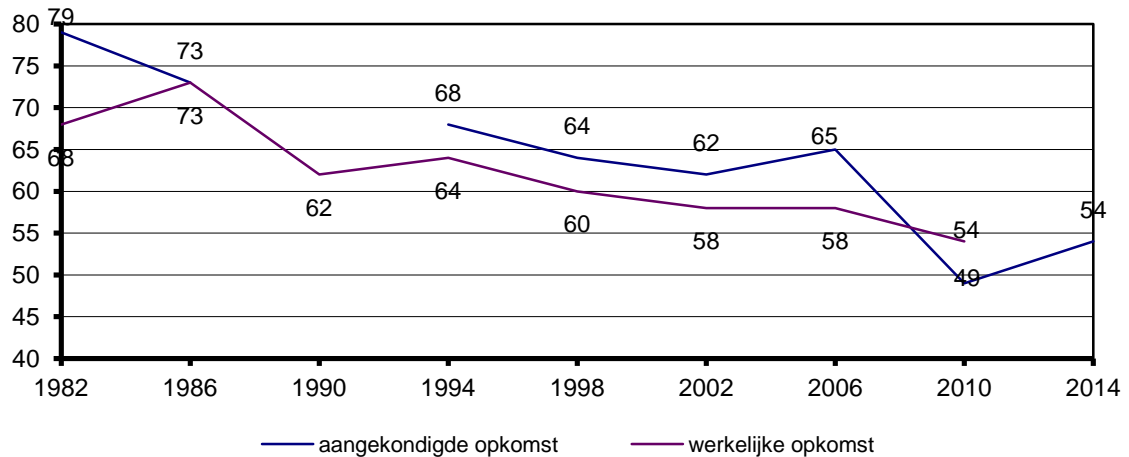
Om te corrigeren voor de onder- of oververtegenwoordiging van bepaalde groepen kiezers, zijn de data gewogen op geslacht, regio, leeftijd, opleidingsniveau en het stemgedrag bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen (2010). Op die manier kunnen betrouwbare uitspraken worden gedaan over de politieke voorkeuren en opinies van kiezers in Nederlandse gemeenten.

Hoofdstuk 3 Wie gaat stemmen en waarom?

3.1 Verwachte opkomst

Is men van plan te gaan stemmen bij de komende gemeenteraadsverkiezingen? Iets meer dan de helft geeft aan zeker te gaan stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen (54%). Zo'n 22% geeft aan misschien te gaan stemmen. De stemintentie ligt hiermee iets hoger dan in 2010 in dezelfde periode. Maar de meeste campagnes waren tijdens de dataverzameling nog maar net gestart. Het zou kunnen dat net als in 2010 de werkelijke opkomst iets hoger ligt.

Figuur 1 Aangekondigde en werkelijke opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen

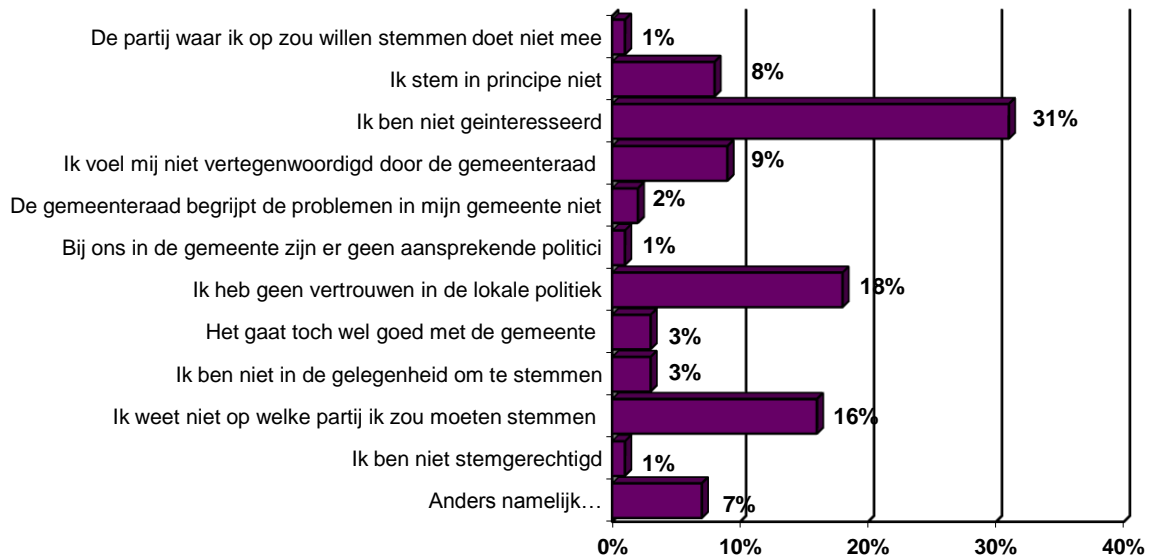
Het is uiteraard eenvoudiger om te zeggen dat men gaat stemmen dan het ook daadwerkelijk te gaan doen. Toch is deze vraag sinds 1994 een aardige voorspeller van de daadwerkelijke opkomst. In 1982 was het verschil tussen verwachte en feitelijke opkomst weliswaar 11%, maar de laatste jaren was het verschil stabiel op 4%.¹ In 2010 was het verschil tussen verwachte en werkelijke opkomst redelijk gelijk aan de voorgaande jaren, hoewel de richting voor het eerst anders was. De stemintentie lag voor het eerst lager dan de daadwerkelijke opkomst. Op basis van de verschillen in de voorgaande jaren kan met redelijke betrouwbaarheid gezegd worden dat een opkomst van rond de 54% te verwachten is.

¹ In 1990 is de vraag of men dacht te gaan stemmen helaas niet gesteld. Weenigen hebben (dan ook) de dramatische opkomstdaling bij die raadsverkiezingen voorzien.

3.2 Niet stemmen en waarom?

Een groot aantal mensen gaat niet stemmen op 19 maart. Wat zijn de beweegredenen van deze mensen om niet te gaan stemmen?

Figuur 2 Beweegredenen om niet te gaan stemmen

De meest genoemde reden om niet te gaan stemmen is de ontbrekende interesse (31%). Dit geldt vooral voor jongeren, 34% is niet geïnteresseerd en 20% weet niet op welke partij hij moet stemmen. Slechts 12% van de 65-plussers heeft geen interesse en 7% weet niet op welke partij hij of zij zou moeten stemmen. Opvallend is dat de midden categorie (leeftijd tussen de 45 en 65 jaar) het minst geïnteresseerd is (36%). Ook in andere leeftijdscategorieën geven veel 'niet-stemmers' aan niet te weten op welke partij zij zouden moeten stemmen (gemiddeld 16%). Zij zijn mogelijk onvoldoende op de hoogte van de standpunten van de partijen of er is onvoldoende onderscheid tussen de partijen. Verrassend is het vertrouwen in de lokale politiek, bijna een op de vijf van de niet stemmers geeft als reden aan dat zij geen vertrouwen hebben in de lokale politiek.

3.3 Stemintentie

Over het algemeen wordt een lage opkomst als een probleem ervaren. Als bijna de helft van de kiezers niet komt stemmen zou dat de legitimiteit van het gemeentebestuur in gevaar brengen. Niet alleen omdat niet-stemmen een uiting zou zijn van onvrede en politiek cynisme, maar ook omdat er hierdoor minder aandacht zou zijn voor de belangen van groepen die minder gaan stemmen. De veronderstelling die aan deze gedachte ten grondslag ligt, is dat niet-stemmers zich duidelijk onderscheiden van de andere kiezers. Als niet-stemmers een dwarsdoorsnede zouden vormen van de samenleving, zou een lage verkiezingsopkomst immers een minder groot probleem zijn. Om de opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen beter te kunnen duiden, is daarom nagegaan wat de achtergronden zijn van het niet-stemmen. Hiervoor is onderzocht in welke mate persoons- en gemeentekennmerken, oordelen en opvattingen over lokale politiek en politieke voorkeuren samenhangen met de intentie om te gaan stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen.

De stemkans bij gemeenteraadsverkiezingen blijkt vooral zijn achtergrond te vinden in belangstelling voor gemeentelijke politiek. De tevredenheid over het gemeentebestuur blijkt ook een belangrijke rol te spelen: mensen die ontevreden zijn over de kwaliteit van het gemeentebestuur blijven vaker thuis bij verkiezingen. Dat geldt ook voor de kiezers die vinden dat ze geen invloed hebben op de lokale politiek. Andere factoren die de stemkans beïnvloeden zijn leeftijd en opleidingsniveau: jongeren en lager opgeleiden zien vaker af van hun stemrecht bij gemeenteraadsverkiezingen. Ook inwoners in grote gemeenten blijven vaker thuis bij gemeenteraadsverkiezingen. Opvallend is dat de ervaren relevantie van het gemeentebestuur geen effect heeft op de stemkans als voor alle andere factoren wordt gecontroleerd. Als mensen vinden dat de beslissingen van het gemeentebestuur van belang zijn, vergroot dat niet automatisch de kans dat zij gaan stemmen.

Tabel 2 Verklaringsfactoren voor de stemkans bij gemeenteraadsverkiezingen, gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten (Bètas). Alleen significante coëfficiënten ($p < 0.05$) zijn weergegeven. N=1221.

Verklarende variabele	Regressie-coëfficiënt
Leeftijd	0.098
Opleidingsniveau	0.066
Gemeentegrootte	0.051
Interesse lokale politiek	0.324
Interesse landelijke politiek	
Ervaren relevantie lokaal bestuur	
Tevredenheid	0.099
Ervaren invloed	0.087
Politiek vertrouwen	
Verklaarde variantie (R ²)	0.215

Vooraf jongeren en in mindere mate lager opgeleiden zien vaker af van hun stemrecht bij gemeenteraadsverkiezingen, waardoor hun belangen en opvattingen minder goed zouden kunnen doorklinken in de lokale politiek. Ook hebben stemmers en niet-stemmers verschillende beleidsprioriteiten. Stemmers hechten meer belang aan de kwaliteit van de leefomgeving terwijl niet-stemmers juist meer letten op het gemeentelijk werkgelegenheidsbeleid.

De analyses van de achtergronden van niet-stemmen en de onderscheiden kenmerken van de groep niet-stemmers, laten zo zien dat een lage opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen in meerdere opzichten een probleem is. In de eerste plaats leidt een lagere opkomst tot een onder- en oververtegenwoordiging van bepaalde beleidswensen. Verkiezingen geven zo een enigszins vertekend beeld van de electorale voorkeuren van inwoners. Een ander probleem is dat niet-stemmen in enige mate een uiting is van politieke onvrede en onverschilligheid. Kiezers die geen vertrouwen hebben in de lokale politiek of ontevreden zijn over het gemeentebestuur maken minder gebruik van hun stemrecht en datzelfde geldt ook voor mensen die niet politiek geïnteresseerd zijn of de beslissingen van het gemeentebestuur niet relevant vinden.

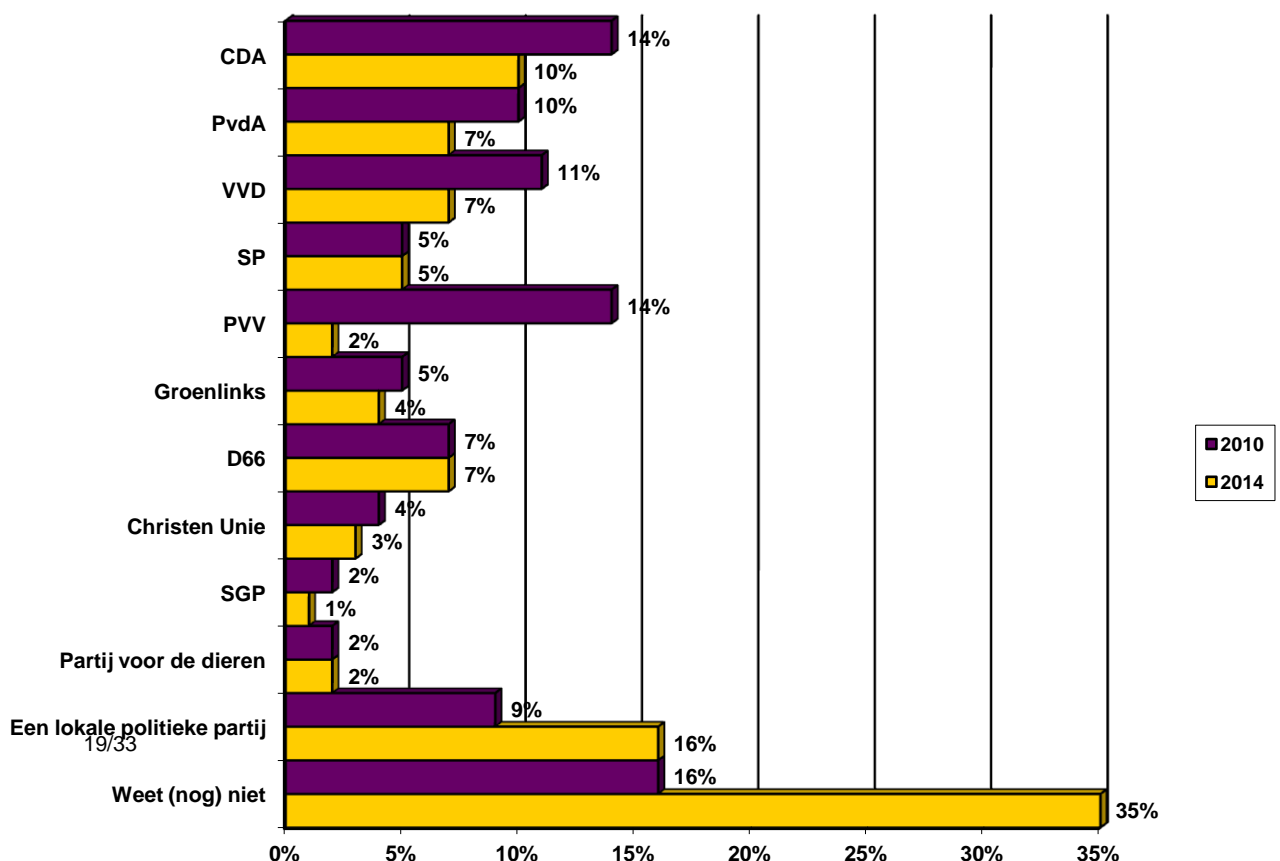
Hoofdstuk 4 Stemgedrag

4.1 Stemgedrag

Op welke partij is men van plan te stemmen op 19 maart? Is men van plan op een andere partij te stemmen of kan de partij waarop bij de vorige gemeenteraadsverkiezingen gestemd is weer op een stem rekenen? In onderstaande grafiek worden de resultaten weergegeven van het verwachte stemgedrag in 2010 en 2014. Voor 2010 is niet de werkelijke uitslag weergegeven maar het stemgedrag van de respondenten. De werkelijke uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen staat in bijlage 2.

Op basis van deze gegevens lijken vooral de lokale partijen de grote winnaars van deze verkiezingen. Zij worden hiermee tevens de grootste, naast het CDA dat niet wint maar wel relatief groot blijft, landelijk gezien. Ten opzichte van 2006 zien we vooral verliezers. Grootste verliezer lijkt de VVD te worden. Maar wat vooral opvalt is het grote aandeel mensen dat nog niet weet wat ze gaat stemmen. Voor ruim één op de drie kiezers (35%) is het nog onduidelijk op welke partij zij gaan stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen. De groep twijfelende kiezers is veel groter dan in 2010, toen nog maar 16% zijn keuze nog niet had gemaakt. Partijen kunnen de eindsprint dus in gaan zetten. Vooral kiezers die de vorige keer de op de PvdA en op de VVD hebben gestemd twijfelen nu nog over hun keuze. Ook vrouwen, jongeren en kiezers in de grote steden weten vaker dan anderen nog niet op welke partij ze gaan stemmen.

Figuur 3 Partijkeuze in 2010 en 2014

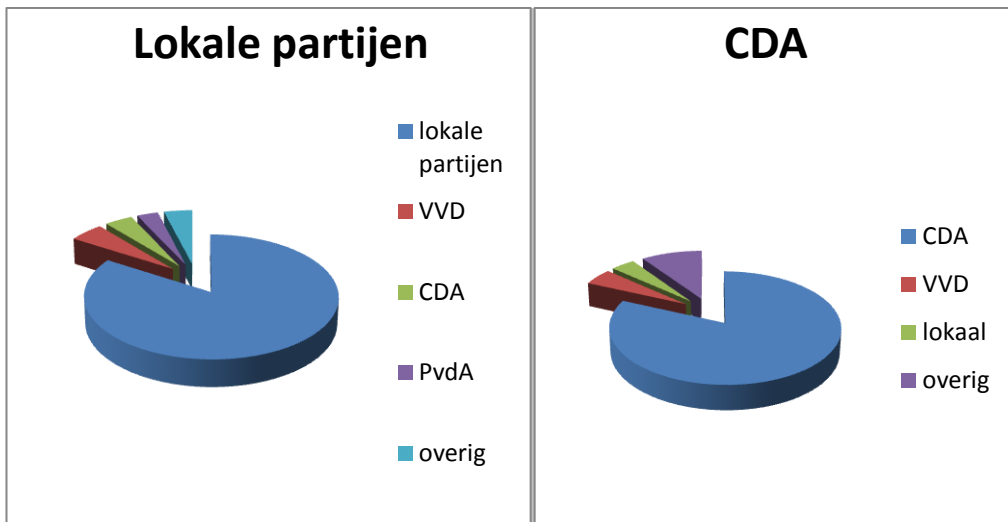
Wat verder opvalt is het aandeel PvdA stemmers bij de werkelijke uitslag van 2010. Dat lag veel hoger dan het verwachte stemgedrag, namelijk bijna 16% ten opzichte van de verwachte 10%. De PvdA heeft een groter aandeel van de ‘zwevende’ kiezers of de kiezers die nog niet zeker wisten of ze zouden gaan stemmen weten te overtuigen. Maar de schatting van 2010 gaf vooral ook aan hoeveel mensen voor de PVV wilden stemmen, terwijl dat daadwerkelijk maar in twee gemeenten kon. Een vergelijking tussen 2010 en 2014 is om die reden ook lastiger te maken. Het is nu veel meer mensen bekend dat zij niet op de PVV kunnen stemmen in hun gemeente.

Verschuivingen

Ongeveer een op de zeven kiezers (14%) gaat op een andere partij stemmen dan bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen. Dat is flink minder dan in 2010, toen ruim een kwart van de kiezers (27%) overwoog van partij te switchen. Dat lijkt erop te duiden dat de verkiezingen van 19 maart wat minder veranderingen teweeg zullen brengen in de samenstelling van de gemeenteraden.

Onderstaande taartdiagrammen geven weer waar de partijen hun stemmen vandaan halen vergeleken met 2010. Aan de respondenten is namelijk ook gevraagd wat zij in 2006 hebben gestemd. Onderstaande figuren geven de grootste verschuivingen aan.

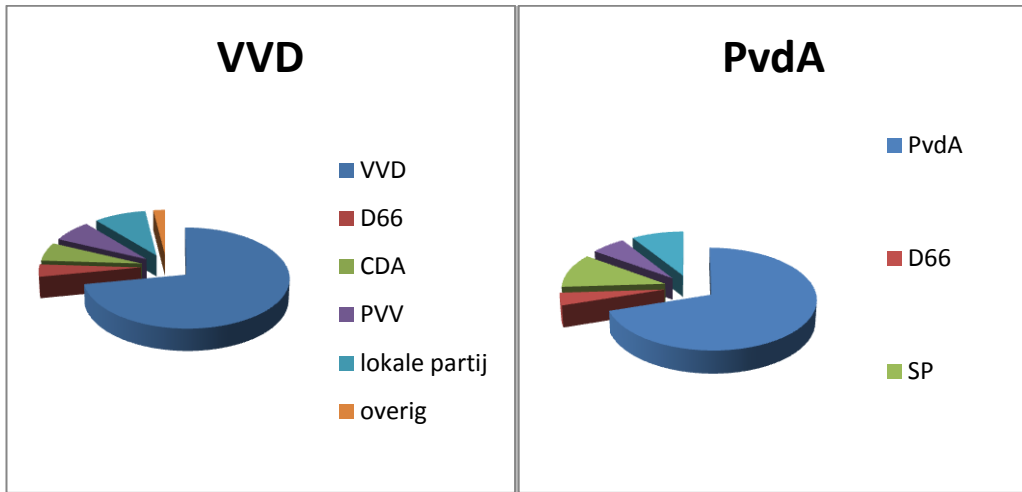
Figuur 4 De grootste partijen: waar komen de kiezers vandaan?

De lokale partijen en het CDA lijken de grootste partijen te worden. Maar de lokale partijen zullen de enige winnaar bij deze verkiezingen worden. Zij ‘snoepen’ dan ook kiezers weg bij allerlei andere partijen. Het CDA wint wel wat kiezers van andere partijen maar raakt er meer kwijt waardoor ze toch op verlies komen te staan.

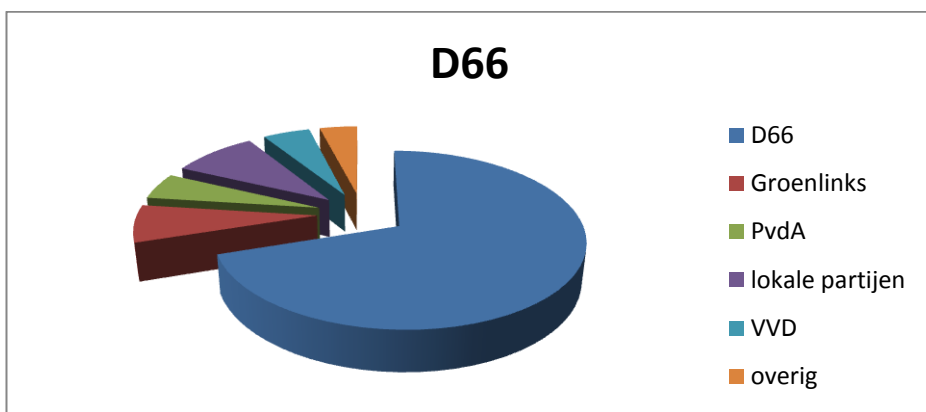
De regeringspartijen PvdA en VVD lijken er in vergelijking met 2010 het meest op achteruit te gaan. De PvdA verliest vooral terrein aan de SP (11%) en in veel mindere mate aan D66 (3%) en lokale partijen (5%)². De VVD verliest vooral kiezers aan lokale partijen (9%), de PVV (7%) en in mindere mate aan D66 (4%).

Figuur 5 De verliezende regeringspartijen

D66 lijkt de grote winnaar in de grote steden te worden, terwijl in de minst stedelijke gemeenten vooral lokale politieke partijen zullen winnen. Tenslotte wint D66 stemmen van GroenLinks (7%), van mensen die in 2006 op een lokale partij hebben gestemd (10%) en de PvdA (5%).

Figuur 6 Herkomst D66-kiezers

Oorzaak switchen

Ontevredenheid over het gemeentebestuur of het vertrouwen dat men stelt in een bepaalde politicus is vaak reden om op een andere partij te stemmen dan bij de vorige gemeenteraadsverkiezingen. Kiezers die ontevreden zijn over het gemeentebestuur of over de lokale politiek wisselen vaker van partij (29% resp

² Deze percentages zijn berekend op basis van het aantal stemmers die in 2006 PvdA stemden.

21%) dan andere kiezers. Verder valt het op dat de partijtrouw bij vrouwen groter is; mannen wisselen wat eerder van partij bij de gemeenteraadsverkiezingen (16%). Kiezers die zich meer door een persoon op de kandidatenlijst laten leiden dan door de partij, zijn verhoudingsgewijs vaak (37%) van plan om bij deze verkiezingen op een andere partij te stemmen dan mensen die zich vooral laten leiden door een partij (16%).

Nieuwe kiezers

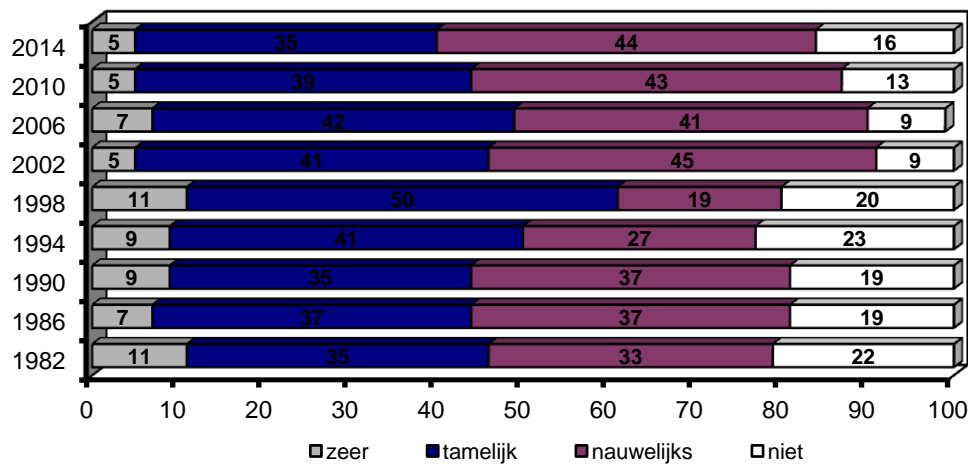
Ongeveer een op de tien kiezers (9%) heeft bij de vorige gemeenteraadsverkiezingen niet gestemd. Vooral de PVV, SP en D66 weten veel van deze nieuwe kiezers aan zich te binden. Bij de PVV bestaat 39% uit nieuwe kiezers, bij de SP is dat percentage 21% bij D66 20%.

Hoofdstuk 5 Achtergronden van het stemgedrag

5.1 Politieke interesse

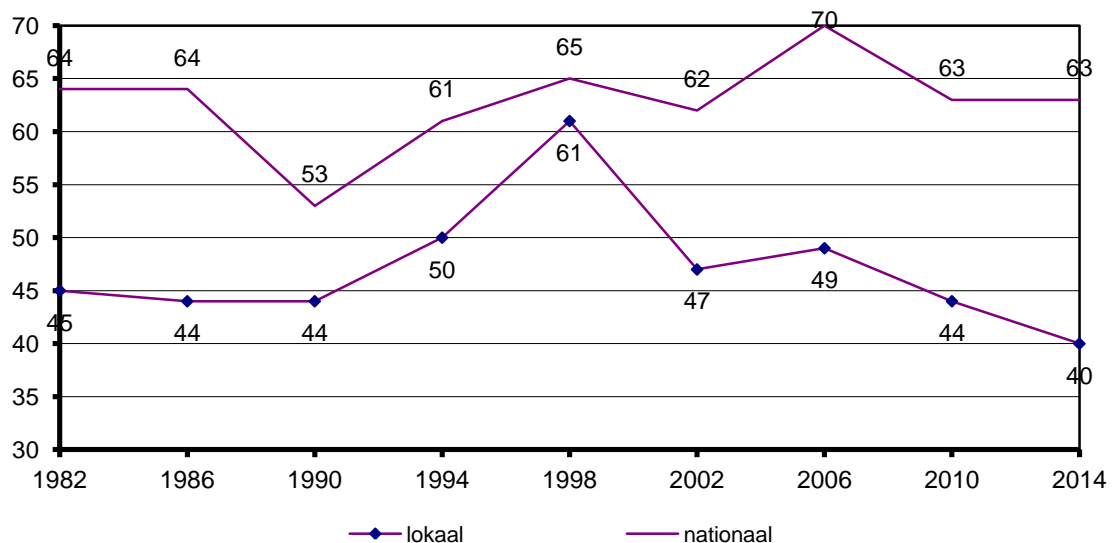
Al jaren is een trend van verminderde opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen en we zien zelfs de laagste belangstelling voor de lokale politiek ooit.

Figuur 7 Belangstelling voor de lokale politiek

Als we kijken naar de belangstelling voor de landelijke politiek, legt de lokale politiek het daar altijd tegen af, alle inspanningen van raadsleden en kandidaten ten spijt. Ook dit jaar blijft de interesse in lokale politiek (40% zeer of tamelijk geïnteresseerd) ver achter bij die in de landelijke politiek (63%). De interesse in de landelijke politiek lijkt zich echter te stabiliseren terwijl de interesse voor de lokale politiek een nieuw dieptepunt bereikt. Figuur 8 toont de trend.

Figuur 8 Belangstelling voor lokale en landelijke politiek (% zeer en tamelijk geïnteresseerd)

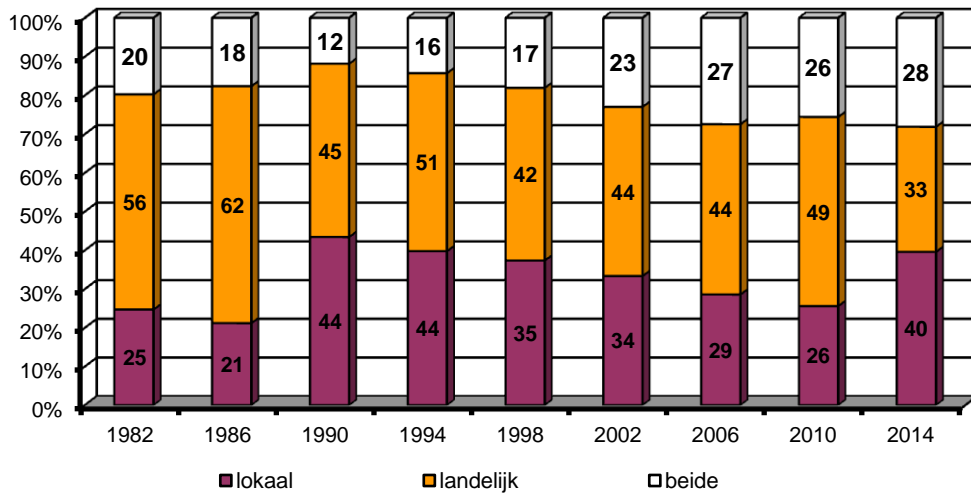
De politieke interesse, vooral op gemeentelijk niveau, is groter onder mannen dan onder vrouwen. Verder neemt politieke interesse toe met leeftijd. Zo geeft slechts 30% van de 18- tot 44-jarigen aan in lokale politiek geïnteresseerd te zijn tegenover 59% van de 65 plussers.

Het verschil in de belangstelling tussen landelijke en lokale politiek houdt gelijke tred met de verschillen in opkomstcijfers bij verkiezingen. Ruim 60% van de Nederlanders is in enige mate geïnteresseerd in de landelijke politiek, terwijl slechts 40% zeer of tamelijk geïnteresseerd is in plaatselijke politieke onderwerpen. Het verschil in politieke belangstelling voor de landelijke en lokale politiek is het grootst bij jongeren, mannen, hoogopgeleiden en inwoners van grotere gemeenten. Als de belangstelling voor lokale politiek op zichzelf wordt beschouwd, blijkt deze het sterkst ontwikkeld bij ouderen, mannen, hoogopgeleiden en inwoners van kleinere gemeenten. De geringe belangstelling voor lokale politiek vindt voor een belangrijk deel zijn achtergrond in de ervaren relevantie ervan. Ruim 80% van de inwoners is van mening dat de beslissingen van het gemeentebestuur weinig of helemaal geen invloed hebben op het dagelijkse leven. Dit mag opmerkelijk heten omdat de gedachte vaak is dat de gemeente als 'eerste overheid' voor inwoners het meest zichtbaar en aanspreekbaar is en omdat de gemeente steeds meer taken van de rijksoverheid krijgt toebedeeld. Tussen lokale politieke interesse en de ervaren relevantie van het gemeentebestuur bestaat een sterk verband: wie minder belang toekent aan de beslissingen van het gemeentebestuur, heeft ook minder belangstelling voor de lokale politiek, en andersom. Laagopgeleiden vinden gemiddeld genomen vaker dat de beslissingen van het gemeentebestuur weinig of geen invloed hebben op het dagelijkse leven.

5.2 Landelijke of lokale overwegingen

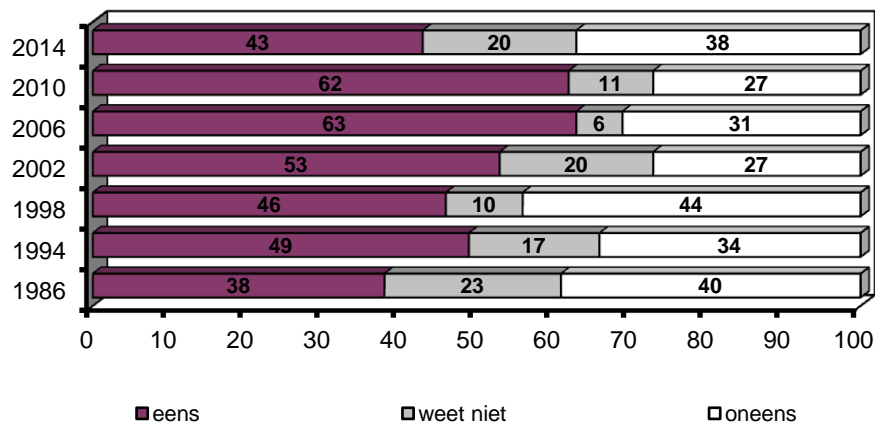
De belangstelling voor landelijke politiek is nog altijd veel groter dan die voor lokale politiek. Betekent dit ook dat de landelijke politiek de lokale overschaduwde? Om dit na te gaan is gevraagd op basis waarvan men stemt. Zijn dat lokale overwegingen of baseert men de keuze bij gemeenteraadsverkiezingen toch vooral op de landelijke politiek?

Dit jaar zegt 33% (49% in 2010) van de mensen vooral op basis van landelijke overwegingen te bepalen op welke partij men gaat stemmen bij de lokale verkiezingen. 40% (26% in 2010) stemt vooral op basis van lokale overwegingen (figuur 6). Dit jaar wordt de trend die zich in 1998 inzette onderbroken. De stemkeuze is niet meer vooral gebaseerd op de landelijke politiek en steeds minder op de lokale politiek. Lokale overwegingen spelen dit jaar juist een flinke rol.

Figuur 9 Het belang van lokale of landelijke overwegingen bij de stemkeuze

5.3 Vertrouwen in de politiek

Hoe staat het met de invloed die burgers zelf hebben op de lokale politiek? En vertrouwen zij erop dat de lokale volksvertegenwoordigers opkomen voor hun belangen? 38% van de mensen vindt dat raadsleden zich om hun mening bekommeren (figuur 7). Dit is veel hoger dan de jaren hiervoor. Zo lijkt het alsof het vertrouwen in de lokale politiek sterk is toegenomen de afgelopen jaren maar we constateren dat ook het aandeel weet niet dit jaar erg groot is³.

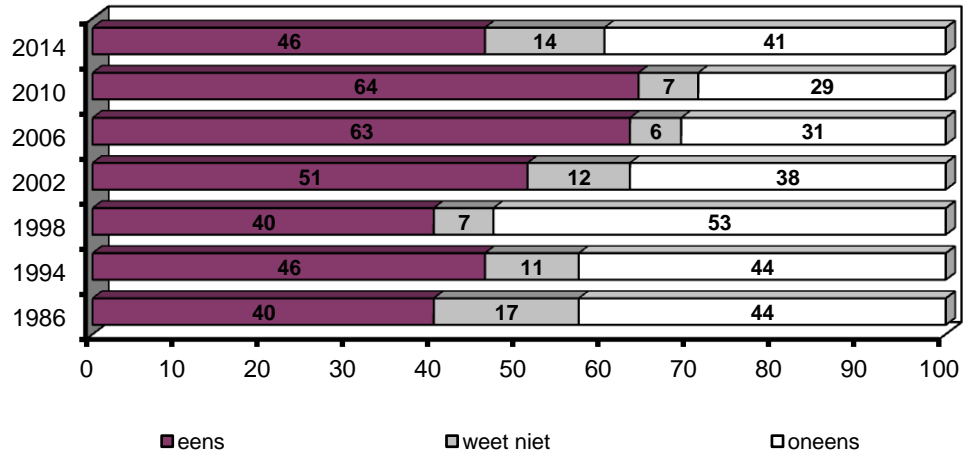
Figuur 10 Mening over uitspraak: 'Gemeenteraadsleden bekommeren zich niet zo veel om de mening van mensen zoals ik'

Als raadsleden zich niet bekommeren om de mening van burgers, sluit dat niet uit dat burgers toch (langs andere wegen) invloed uitoefenen of ervaren op de

³ De data is in 2014 door CentERdata verzameld. De jaren hiervoor is dat door TNS NIPO verzameld. TNS maakt gebruik van een panel waarbij mensen zichzelf aanmelden. Dat kan een oorzaak zijn van deze verschillen.

gemeentepolitiek. Om dat na te gaan is gevraagd of men vindt dat men invloed heeft op de gemeentepolitiek (figuur 8).

Figuur 11 Mening over uitspraak: 'Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op de gemeentepolitiek'

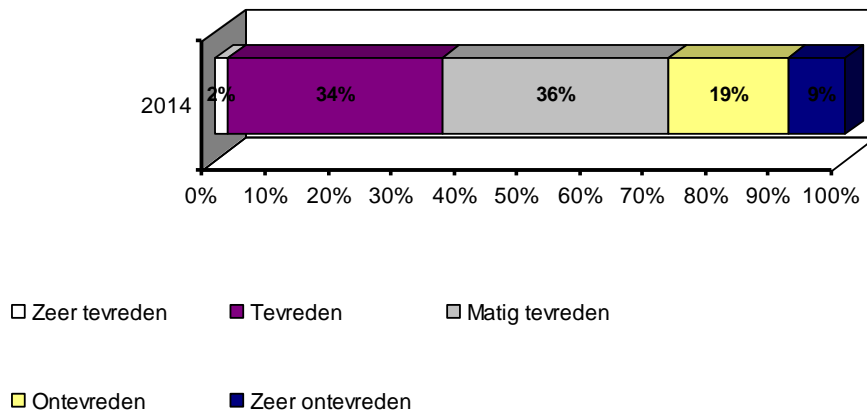
lets minder dan de helft is het eens met de uitspraak dat 'Mensen zoals ik geen enkele invloed hebben op de gemeentepolitiek'. Ook hier zien we dat dit aandeel een stuk kleiner is dan de voorgaande jaren en ook is het aandeel weet niet een stuk groter dan in 2010.

5.4 Betrokkenheid bij de lokale politiek

De eigen betrokkenheid bij de gemeente kan in grote mate de tevredenheid van mensen over de lokale politiek en het vertrouwen in diezelfde politiek bepalen. Dit kan door middel van structurele betrokkenheid, bijvoorbeeld door deelname in een participatieorgaan, of via incidentele inspraakbijeenkomsten. Hierbij kan gedacht worden aan bijeenkomsten over specifieke beleidsvoornemens van de gemeente zoals het slopen of bouwen van een bepaalde wijk. Daarom is gevraagd of men de afgelopen vier jaar betrokken is geweest bij plannen of voorstellen van de gemeente. Van alle respondenten gaf 8% aan de afgelopen vier jaar betrokken te zijn geweest.

Waren deze mensen ook tevreden over het uiteindelijke resultaat van deze plannen of voorstellen?

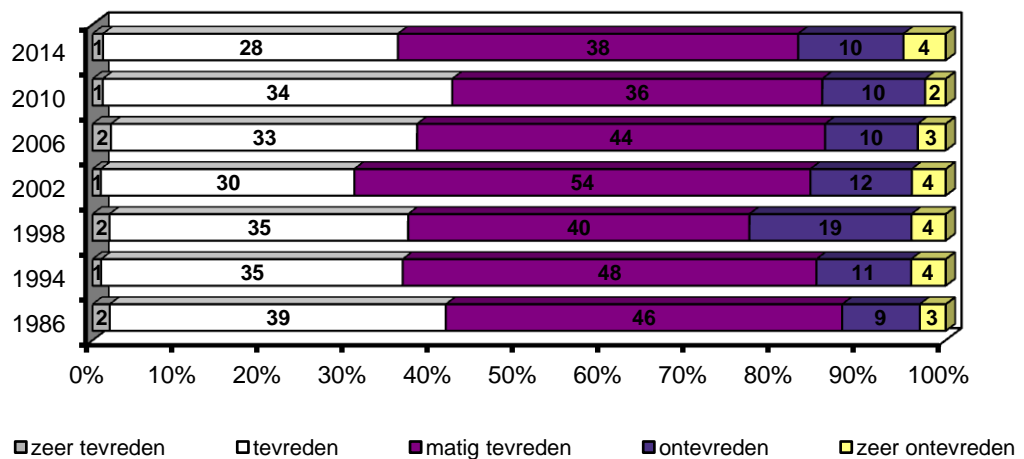
Figuur 12 Tevredenheid over resultaat

5.5 Tevredenheid over bestuur en politiek

Het cynisme jegens de politiek is de afgelopen jaren toegenomen. Komt dit doordat men ontevreden is over het bestuur?

Figuur 13 In hoeverre bent u tevreden over het bestuur van uw gemeente?⁴

Ten opzichte van 2010 is het aandeel tevreden burgers iets afgenomen en het aandeel zeer ontevreden burgers is verdubbeld van 2% naar 4%. Er is weinig verschil tussen leeftijdsgroepen als het gaat om tevredenheid over het bestuur van de gemeente. Het aandeel jongeren dat hier geen mening over heeft is echter wel groter dan bij ouderen.

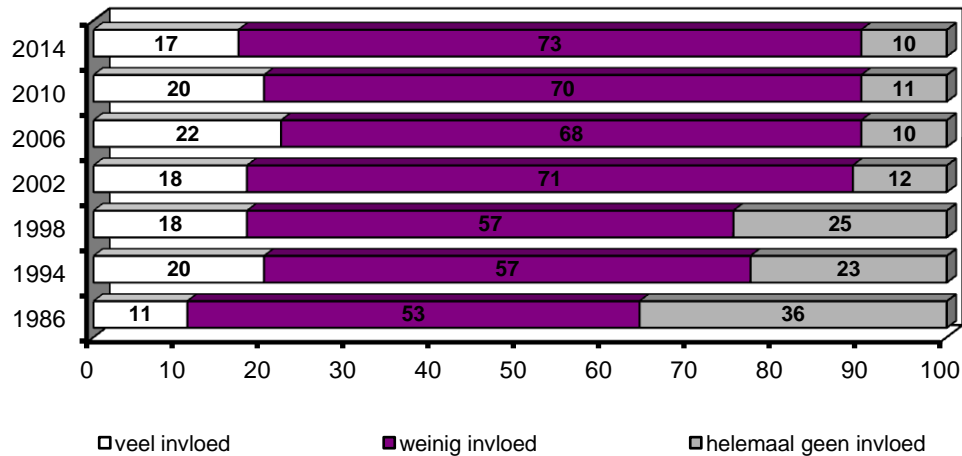
5.6 Invloed van lokale politiek op het dagelijks leven

Hoe relevant vinden mensen het lokaal bestuur? Hierboven zagen we al dat de interesse in de lokale politiek licht is gedaald. Ook lijkt de opkomst te gaan dalen.

⁴ Telt niet op tot 100%, de rest is de categorie weet niet.

Dat zijn aanwijzingen dat men de lokale politiek minder van belang vindt. Hoe staat het met de invloed van de lokale politiek op het dagelijks leven?

Figuur 14 Invloed van gemeentelijke beslissingen op het dagelijks leven

Al jaren vindt slechts een kleine minderheid dat de gemeentelijke beslissingen veel invloed hebben op hun leven. Dit jaar zien we weer een afname ten opzichte van 2010. 17% van de burgers vindt dat de gemeentelijke beslissingen veel invloed hebben op het dagelijkse leven. Nog steeds vindt het overgrote deel van de burgers dat deze invloed beperkt is, en ook ongeveer één op de tien mensen vindt dat die invloed er helemaal niet is. Het aandeel mensen dat vindt dat gemeentelijke beslissingen helemaal geen invloed op het dagelijks leven heeft, is sinds 1986 sterk afgenomen.

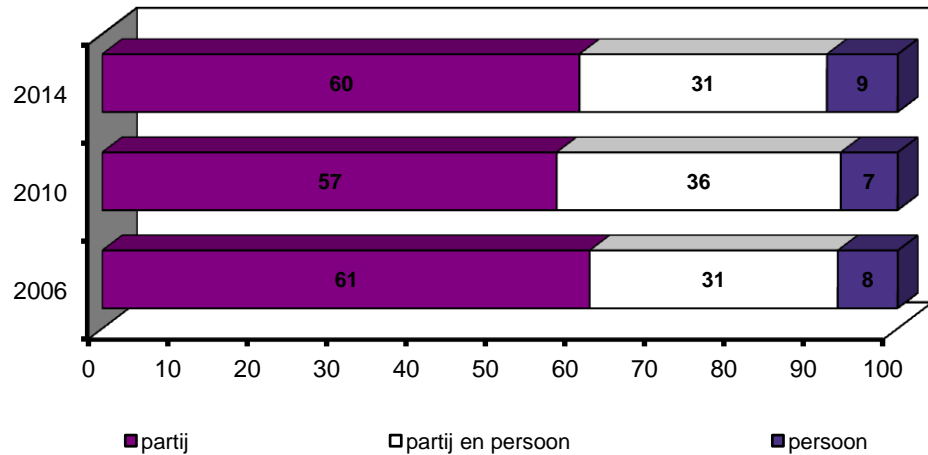
Hiertegenover staat dat 39% van de burgers verwacht dat de invloed van de beslissingen van het gemeentebestuur op het dagelijkse leven in de toekomst zal toenemen. 5% denkt dat dit zal afnemen en 56% verwacht dat dit gelijk blijft. De houding ten opzichte van de invloed van de gemeentelijke beslissingen nu bepaalt sterk de verwachting van deze invloed in de toekomst. Zo geeft driekwart van de mensen die vinden dat gemeentelijke beslissingen helemaal geen invloed hebben op het dagelijks leven aan dat deze invloed in de toekomst gelijk zal blijven. Daartegenover geeft twee derde van de mensen die vindt dat gemeentelijke beslissingen veel invloed hebben op het dagelijkse leven aan dat deze invloed in de toekomst zal toenemen.

5.7 Partij of persoon?

De positie van politieke partijen lijkt onder druk te staan. De meeste partijen kampen met gestaag dalende ledentallen. Daarnaast liet de snelle opkomst van kiezers laten hun stemgedrag niet alleen afhangen van het ideologische profiel van partijen en hun partijprogramma's, maar ook van andere zaken. Zeker bij gemeenteraadsverkiezingen, waar politieke partijen zich altijd lastig kunnen profileren op lokale thema's. Een zwembad, theater of randweg is immers niet

christendemocratisch, liberaal of sociaaldemocratisch. Kiezers zouden daarom ook kunnen letten op persoonlijke kwaliteiten van raadskandidaten. In welke mate doen zij dat?

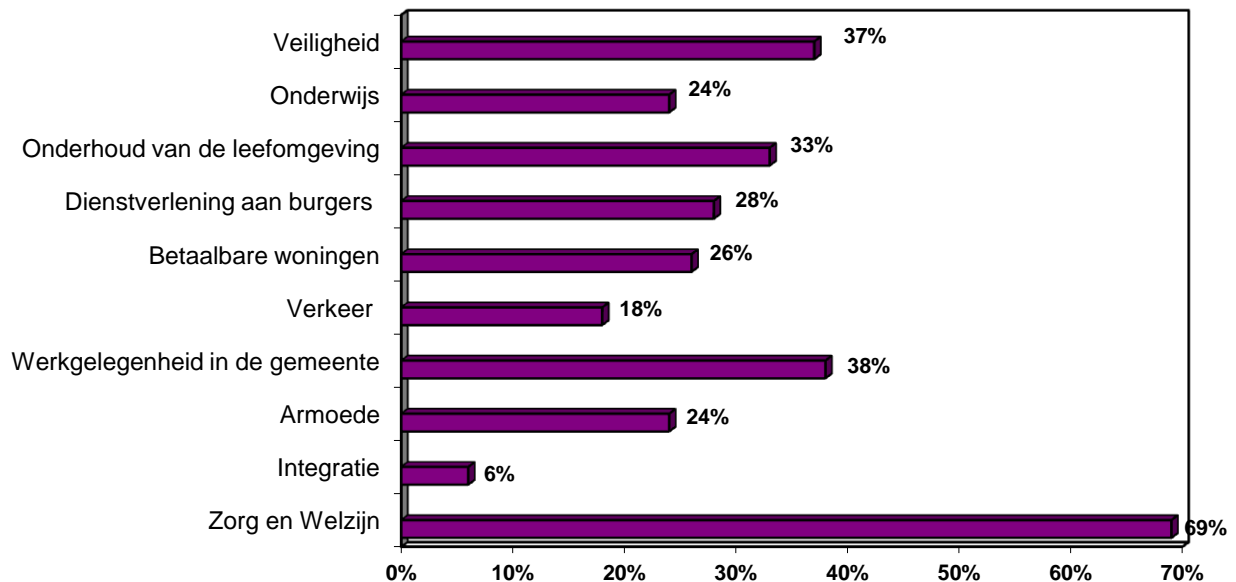
Figuur 15 Het belang van partij of persoon bij de stemkeuze

Bij meer dan de helft geeft de politieke partij de doorslag bij het bepalen van de stemkeuze en bij iets meer dan een kwart de combinatie van partij en persoon. Mensen die hun keuze vooral op een bepaalde persoon baseren, vormen de minderheid. De partijdemocratie lijkt dus niet ingeruild te zijn voor een personendemocratie. Vrouwen baseren hun keuze vaker op basis van een persoon dan mannen. Van de vrouwen stemt 11% op basis van de persoon, terwijl dit bij de mannen 7% is. Van de laagopgeleiden stemt 13% op basis van de persoon, terwijl dit bij hoogopgeleiden slechts 7% is. Van de mensen die op een lokale partij stemmen stemt 37% op basis van de persoon. Dat is veel hoger dan bij andere politieke partijen. Mensen die vooral op basis van de partij stemmen zien we vooral terug bij SGP en D66.

5.8 Prioriteiten in het lokaal bestuur

De invloed van de lokale politiek op het dagelijks leven is volgens de meeste mensen toch nog vrij beperkt, zo bleek hierboven. Dat wil niet zeggen dat men desondanks een aantal beleidsvoorkeuren heeft. Om erachter te komen welke prioriteiten kiezers stellen aan het gemeentebestuur, is hen in de enquête een aantal actuele onderwerpen voorgelegd, zoals armoedebestrijding, integratie en dienstverlening aan burgers. Daarbij kon men aangeven welke zaken de gemeente het eerst, als tweede en als derde zou moeten aanpakken. Ook kon men zelf onderwerpen noemen. Van die mogelijkheid is echter vrijwel geen gebruikgemaakt.

Veruit het meest genoemde onderwerp dat volgens de respondenten de prioriteit verdient is het thema Zorg en Welzijn. Met de aankomende decentralisaties van de Jeugdzorg en delen van de AWBZ is het niet vreemd dat dit een veelgenoemd thema is. Het is een thema wat veelvuldig in het nieuws is geweest. Ruim twee derde heeft dit thema genoemd als een onderwerp dat of als eerste, tweede of als derde aangepakt met worden. De werkgelegenheid in de gemeente en het thema veiligheid worden daarnaast veel genoemd.

Hoewel we ook in 2006 en 2010 burgers naar het belang van beleidsonderwerpen vroegen, is het niet mogelijk de resultaten één-op-één met elkaar te vergelijken. De reden hiervoor is dat de formulering van de vraag en de

antwoordmogelijkheden verschillen. Wel is het mogelijk relatieve verschuivingen te laten zien door voor beide metingen een top-5 van beleidsprioriteiten aan te geven.

Tabel 2 Prioriteiten voor beleid

	2014	2010	2006
1	Zorg en Welzijn ⁵	Veiligheid	Veiligheid
2	Werkgelegenheid	Jeugdproblematiek ⁶	Leefomgeving
3	Veiligheid	Leefomgeving	Dienstverlening
4	Leefomgeving	Dienstverlening	Betaalbare woningen
5	Dienstverlening	Betaalbare woningen	Werkgelegenheid

De grootste verschuiving zien we bij het thema werkgelegenheid. In 2014 is dit thema enorm gestegen als beleidsprioriteit ten opzichte van de voorgaande jaren. Dit is niet geheel verrassend gezien de economische crisis. Daarnaast blijft veiligheid altijd een belangrijk onderwerp. Zorg en Welzijn is in 2014 het belangrijkste thema, maar is in eerdere jaren niet als zodanig in de vragenlijst opgenomen geweest.

Het thema zorg en welzijn blijkt voor zowel mensen die hun stemgedrag laten bepalen door landelijke overwegingen als voor mensen die het laten bepalen door lokale overwegingen net zo belangrijk. Dat is niet zo vreemd gezien de nieuwe rijkstaken die gemeenten hebben gekregen en binnenkort gaan krijgen. Het thema onderhoud van de leefomgeving is vooral van belang bij die mensen die hun keuze laten bepalen door lokale overwegingen. 46% van hen heeft dit thema als een van de drie prioriteiten voor beleid aangemerkt, terwijl dit bij mensen die hun keuze door landelijke overwegingen laten bepalen 31% is. Integratie is daarentegen meer een landelijk thema, 3% van de mensen die stemmen vanuit lokale overwegingen geeft hier beleidsprioriteit aan tegenover 6% van de mensen die stemmen vanuit landelijke overwegingen.

5.9 Maatschappelijke participatie en stemgedrag

Respondenten is gevraagd om voor de items in onderstaande tabel aan te geven in hoeverre ze deze maatschappelijke activiteiten reeds doen, of ze verwachten dat de overheid dit van hen verlangt in de toekomst en in hoeverre ze bereid zijn om dit te doen.

⁵ De categorie Zorg en Welzijn was er niet in 2010.

⁶ Jeugdproblematiek was geen antwoordcategorie in 2014

Tabel 2 Maatschappelijke participatie naar activiteit

	Doet momenteel	Verwacht dat de overheid van hen verlangt in de toekomst	Zijn bereid om te doen
Mantelzorg	17%	40%	32%
Onderhouden van openbaar groen	8%	22%	18%
Boodschappen doen voor of met burens	8%	18%	36%
Burens helpen met invullen formulieren	7%	10%	24%
Organiseren buurtactiviteiten	9%	9%	14%
Beheren buurthuis	1%	7%	6%
Werkzaam als buurtwacht	1%	13%	10%
Helpen van kinderen uit de buurt	4%	6%	12%
Werkzaam als jeugdleider bij sportvereniging	4%	5%	7%

Mantelzorg wordt het meest verricht door inwoners. Dit verschilt niet tussen mensen met verschillende partijpolitieke voorkeuren. Dit is niet verrassend, mantelzorg voor zorgbehoevende familieleden is immers vaak geen vrije keuze. Er is ook geen verschil tussen de kiezers van verschillende partijen als het gaat om hoe actief zij zijn in de verschillende vormen van burenhulp en buurtparticipatie.

Door bovenstaande items te combineren zijn er drie scores te maken, een score voor de huidige mate van maatschappelijke participatie, een score voor de verwachte maatschappelijke participatie en een score voor de mate van bereidheid om maatschappelijk te participeren. Iedereen verwacht dat de overheid een groter beroep op hen zal gaan doen en zijn ook bereid zich extra in te zetten voor hun buurt, voor hulpbehoevenden of voor maatschappelijke activiteiten. Dat geldt het meest voor de kiezers van D66, zij onderscheiden zich van CDA en VVD kiezers in de mate van bereidheid, maar zij zijn momenteel juist de minst actieve kiezers.

Tabel 4 Maatschappelijke participatie

	Doet momenteel	Verwacht dat de overheid van hen verlangt in de toekomst	Zijn bereid om te doen
Geen activiteiten	0%	0%	0%
Een activiteit	87%	69%	57%
Twee activiteiten	10%	17%	20%
Drie activiteiten	3%	8%	14%
Vier activiteiten	1%	3%	6%
Vijf activiteiten	0%	1%	3%
Zes activiteiten	0%	1%	1%
Zeven activiteiten	0%	1%	0%
Acht activiteiten	0%	0%	0%

Negen activiteiten	0%	1%	0%
--------------------	----	----	----

Hoofdstuk 6 Conclusies

Wat kan er worden opgemaakt uit de geschetste cijfers en trends? Welke beeld komt er hieruit naar voren en wat zegt dit over de kwaliteit van de lokale democratie? Als de gegevens van de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen op een rij worden gezet, valt het op dat het belang van de lokale politiek langzaam sterker aan het worden is. Er zijn nog steeds veel redenen voor sombere beschouwingen over de lokale democratie, maar er zijn ook tekenen zichtbaar dat de lokale democratie zich revitaliseert.

- *Eerste overheid, tweederangs democratie?*

Kiezers hebben de neiging weinig belang toe te kennen aan de beslissingen van het gemeentebestuur en zijn daarom meer geïnteresseerd in de landelijke politiek dan in de lokale politiek. De opkomstcijfers bij gemeenteraadsverkiezingen zijn altijd fors lager dan bij landelijke verkiezingen. Een grote meerderheid van de kiezers die wel gaan stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen, laat zich leiden door landelijke politieke overwegingen, wat ook te merken is aan de verkiezingsuitslagen: in alle gemeenten winnen dezelfde partijen en verliezen dezelfde partijen, ongeacht de samenstelling van het bestuur of het gevoerde beleid. Verkiezingen zijn bedoeld om kiezers zich uit te laten spreken over de kwaliteiten van politici en partijen, hun gevoerde beleid en beloftes voor de toekomst – maar gemeenteraadsverkiezingen vervullen die functie maar in beperkte mate. De gemeente is een eerste overheid geworden, maar kent nog steeds een tweederangs democratie die in de schaduw van de landelijke politiek staat.
- *Lokaal bestuur wordt belangrijker, gemeenteraadsverkiezingen worden lokaler*

Een belangrijk deel van de kiezers ziet dat het belang van het lokaal bestuur toeneemt, vooral vanwege de nieuwe taken die gemeenten hebben gekregen en binnenkort gaan krijgen. Dat uit zich onder meer in de beleidsthema's die bij deze verkiezingen voor de kiezers voorop staan: zorg en welzijn en werkgelegenheid. Het laat zien dat de decentralisaties niet onopgemerkt aan de kiezers voorbij zijn gegaan. Dat uit zich ook in de stemintentie, die hoger is dan bij de afgelopen verkiezingen, en in de stemmotieven: kiezers laten zich meer leiden door lokale overwegingen bij gemeenteraadsverkiezingen. Ook de toegenomen steun voor lokale politieke groeperingen laat zien dat het lokale karakter van gemeenteraadsverkiezingen sterker wordt. De gemeenteraadsverkiezingen gaan voor de kiezers in toenemende mate weer ergens over.

- *Versterking lokale democratie blijft nodig*
Dat de interesse voor de lokale politiek desondanks blijft afnemen lijkt een contra-indicatie voor het grotere belang van de lokale politiek voor kiezers. Het kan ook worden gezien als een uiting van onvrede over de manier waarop het politieke debat over lokale thema's wordt gevoerd en de wijze waarop inwoners daarbij worden betrokken. In dat opzicht is een vernieuwing van de lokale democratie noodzakelijk, zeker met het oog op het toegenomen belang van het gemeentebestuur als gevolg van de decentralisaties. Als gemeenten een eerste overheid worden, verdienen zij ook een eersteklas democratie.

Bijlage 1 De vragenlijst 2014

De laatste gemeenteraadsverkiezingen waren in bijna alle gemeenten in maart 2010. Bij deze verkiezingen stemde ongeveer 54% van alle kiezers.

1 Kunt u zich nog herinneren of u bij de vorige gemeenteraadsverkiezingen wel of niet heeft gestemd?/

- 1 ja
 - 2 nee
- [als v1=2, v2 overslaan]
-

2/ Op welke politieke partij heeft u gestemd bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen?

- 1. CDA
- 2. PvdA
- 3. VVD
- 4. SP
- 5. LPF
- 6. GroenLinks
- 7. D66
- 8. ChristenUnie / SGP
- 9. PVV
- 10. Een lokale politieke partij
- 11. Een combinatie van een landelijke en een lokale partij
- 12. Een andere politieke partij
- 13. Ik heb blanco / ongeldig gestemd
- 14. Ik heb niet gestemd
- 15. wil niet zeggen

De eerstvolgende verkiezingen in Nederland zijn de verkiezingen voor de gemeenteraden. Deze vinden in bijna alle gemeenten plaats op 19 Maart 2014. (In sommige gemeenten zijn deze verkiezingen pas in november 2014.)

3/ Hoe groot is de kans dat u bij de komende gemeenteraadsverkiezingen gaat stemmen?

- 1. Ik zal zeker gaan stemmen
 - 2. Ik zal waarschijnlijk gaan stemmen
 - 3. Ik zal waarschijnlijk niet gaan stemmen
 - 4. Ik zal zeker niet gaan stemmen
 - 5. Weet niet/geen mening
 - 6. In mijn gemeente zijn geen verkiezingen
- [als v3 =1 of 2, v4 overslaan]

4/ *Kunt u aangeven waarom u waarschijnlijk of zeker niet gaat stemmen bij de komende gemeenteraadsverkiezingen? Wat is voor u de belangrijkste reden? (kies 1 reden)*

1. Ik stem principieel niet
2. Ik ben niet geïnteresseerd
3. Ik voel mij niet vertegenwoordigd door de gemeenteraad
4. De gemeenteraadsleden begrijpen de problemen in mijn gemeente niet
5. Bij ons in de gemeente zijn er geen aansprekende politici
6. Ik heb geen vertrouwen in de lokale politiek
7. Het gaat toch wel goed met de gemeente
8. Ik ben niet in de gelegenheid om te stemmen
9. Ik weet niet op welke partij ik zou moeten stemmen
10. De partij waarop ik zou willen stemmen doet niet mee aan de verkiezingen
11. Anders *open

5/ *Op welke politieke partij zou u stemmen als er vandaag gemeenteraadsverkiezingen zouden zijn?*

1. CDA
 2. PvdA
 3. VVD
 4. SP
 5. GroenLinks
 6. D66
 7. ChristenUnie
 8. SGP
 9. PVV
 10. Partij voor de Dieren
 11. Een andere landelijke of provinciale politieke partij
 12. Een lokale politieke partij
 13. Ik heb geen stemrecht
 14. Ik zou blanco / ongeldig stemmen
 15. Ik zou niet stemmen
 16. Weet niet (nog niet)
 17. Wil niet zeggen
- Als v5 = 13 of 15, v6 en v15

6 / *Wordt uw keuze voor een partij (bij de gemeenteraadsverkiezingen) meer beïnvloed door de gemeentelijke politiek van die partij of meer door de landelijke politiek van die partij?*

1. Meer door de gemeentelijke politiek
2. Meer door de landelijke politiek

3. Door beide ongeveer evenveel
4. Weet niet \ geen mening

7 / *In welke mate bent u geïnteresseerd in de gemeentepolitiek?*

1. Zeer geïnteresseerd
2. Tamelijk geïnteresseerd
3. Weinig geïnteresseerd
4. Helemaal niet geïnteresseerd
5. Weet niet \ geen mening

8 / *In welke mate bent u geïnteresseerd in de landelijke politiek?*

1. Zeer geïnteresseerd
2. Tamelijk geïnteresseerd
3. Weinig geïnteresseerd
4. Helemaal niet geïnteresseerd
5. Weet niet \ geen mening

9 / *In welke mate bent u tevreden over het bestuur van uw gemeente?*

1. Zeer tevreden
2. Tevreden
3. Matig tevreden
4. Ontevreden
5. Zeer ontevreden
6. Weet niet \ geen mening

10 / *Hebben beslissingen die het gemeentebestuur neemt over het algemeen veel, weinig of helemaal geen invloed op uw dagelijkse leven?*

1. Veel invloed
2. Weinig invloed
3. Helemaal geen invloed
4. Weet niet \ geen mening

11 / *Wilt u van de volgende uitspraak zeggen in hoeverre u het ermee eens of oneens bent:
"Gemeenteraadsleden bekommeren zich niet zo veel om de mening van mensen zoals ik"*

1. Helemaal mee eens
2. Grotendeels mee eens
3. Grotendeels mee oneens
4. Helemaal mee oneens
5. Weet niet \ geen mening

12 / *Wilt u van de volgende uitspraak zeggen in hoeverre u het ermee eens of oneens bent:
“Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op de gemeentepolitiek”*

1. Helemaal mee eens
 2. Grotendeels mee eens
 3. Grotendeels mee oneens
 4. Helemaal mee oneens
 5. Is niet zo
 6. Weet niet \ geen mening
-

13 / *Bent u in de afgelopen 4 jaar(actief) betrokken geweest bij plannen/voorstellen van de gemeente?*

1. Ja
 2. Nee
-

14 / *Zo ja, bent of was u tevreden met het resultaat?*

1. Zeer tevreden
 2. Tevreden
 3. Noch tevreden, noch ontevreden
 4. Ontevreden
 5. Zeer tevreden
-

15 / *Welke van onderstaande uitspraken is, met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen vooral op u van toepassing? Lees de uitspraken nauwkeurig door.*

1. Een bepaalde politieke partij geeft de doorslag bij het bepalen van mijn stemkeuze
 2. De politieke partij en een bepaalde persoon wegen allebei even zwaar bij het bepalen van mijn stemkeuze
 3. Een bepaalde persoon geeft de doorslag bij het bepalen van mijn stemkeuze
 4. Weet niet \ geen mening
-

16 / *Stel dat u gemeenteraadslid zou zijn in uw gemeente, welk onderwerp zou u dan als eerste in de gemeenteraad aan de orde willen stellen? En daarna? En daarna? (top drie; random)*

1. Veiligheid
2. Armoede
3. Verkeer

4. Betaalbare woningen
5. Onderhoud van de leefomgeving
6. Werkgelegenheid in de gemeente
7. Dienstverlening aan burgers
8. Onderwijs
9. Zorg en welzijn
10. Integratie
11. Anders *open
12. Weet niet \ wil niet zeggen

17 / *Verwacht u dat de beslissingen van het gemeentebestuur in de toekomst meer of minder invloed gaan hebben op uw dagelijks leven? De invloed van de beslissingen die het gemeentebestuur neemt op mijn dagelijkse leven zullen:*

1. Toenemen
2. Afnemen
3. Gelijk blijven
4. Weet niet \ geen mening

18 / *Welk van de onderstaande activiteiten doet u **op dit moment**? (meerdere opties mogelijk)*

1. Mantelzorg voor hulpbehoevende (groot)ouders, broers of zussen, bijvoorbeeld helpen met douchen of aankleden.
2. Onderhouden van het openbaar groen in uw straat of wijk (bijvoorbeeld grasmaaien, onkruid wieden, etc.).
3. Boodschappen doen voor of met uw burens.
4. Uw burens helpen met het invullen van formulieren (bijvoorbeeld belasting of aanvragen van hulp).
5. Organiseren van een activiteit in uw buurt of wijk (bijvoorbeeld een straatfeest of een cultureel festival).
6. Beheren van het buurthuis, samen met andere wijkbewoners.
7. Als buurtwacht surveilleren in uw wijk of buurt, samen met andere wijkbewoners.
8. Kinderen uit uw straat na schooltijd opvangen, naar school brengen, begeleiden bij het maken van huiswerk.
9. Jeugdleider zijn bij een sportvereniging.
10. Anders, namelijk... (open)

19 / *Van welke van de onderstaande activiteiten **verwacht** u dat uw gemeente in de komende jaren een actievere bijdrage van u zal vragen? (meerdere opties mogelijk)*

1. Mantelzorg voor hulpbehoevende (groot)ouders, broers of zussen, bijvoorbeeld helpen met douchen of aankleden.

2. Onderhouden van het openbaar groen in uw straat of wijk (bijvoorbeeld grasmaaien, onkruid wieden, etc.).
3. Boodschappen doen voor of met uw buren.
4. Uw buren helpen met het invullen van formulieren (bijvoorbeeld belasting of aanvragen van hulp).
5. Organiseren van een activiteit in uw buurt of wijk (bijvoorbeeld een straatfeest of een cultureel festival).
6. Beheren van het buurthuis, samen met andere wijkbewoners.
7. Als buurtwacht surveilleren in uw wijk of buurt, samen met andere wijkbewoners.
8. Kinderen uit uw straat na schooltijd opvangen, naar school brengen, begeleiden bij het maken van huiswerk.
9. Jeugdleider zijn bij een sportvereniging.
10. Anders, namelijk... (open)

20 / Van welk van de onderstaande activiteiten bent u **bereid** om de komende jaren een actievere bijdrage te gaan leveren? (meerdere opties mogelijk)

1. Mantelzorg voor hulpbehoevende (groot)ouders, broers of zussen, bijvoorbeeld helpen met douchen of aankleden.
2. Onderhouden van het openbaar groen in uw straat of wijk (bijvoorbeeld grasmaaien, onkruid wieden, etc.).
3. Boodschappen doen voor of met uw buren.
4. Uw buren helpen met het invullen van formulieren (bijvoorbeeld belasting of aanvragen van hulp).
5. Organiseren van een activiteit in uw buurt of wijk (bijvoorbeeld een straatfeest of een cultureel festival).
6. Beheren van het buurthuis, samen met andere wijkbewoners.
7. Als buurtwacht surveilleren in uw wijk of buurt, samen met andere wijkbewoners.
8. Kinderen uit uw straat na schooltijd opvangen, naar school brengen, begeleiden bij het maken van huiswerk.
9. Jeugdleider zijn bij een sportvereniging.
10. Anders, namelijk... (open)

Bijlage 2 Uitslag gemeenteraadsverkiezingen 2010

	Lokale partijen	1.557.298	23,66 %
	PvdA	1.035.948	15,74 %
	VVD	1.031.983	15,68 %
	CDA	974.232	14,80 %
	D66	538.196	8,18 %
	GL	442.793	6,73 %
	SP	271.956	4,13 %
	CU	247.648	3,76 %
	SGP	116.371	1,77 %
	Trots op Nederland Lijst Rita Verdonk	80.981	1,23 %
	CU/SGP	67.909	1,03 %
	PVV	50.529	0,77 %
	PvdA/GL	37.208	0,57 %
	FNP	26.841	0,41 %
	PvdA/GL/D66	23.400	0,36 %
	PvdD	19.717	0,30 %
	Verenigde Senioren Partij	14.234	0,22 %
	GL/D66	13.557	0,21 %
	PvdA/D66	6.803	0,10 %
	PvdA/GL/D66/SP	6.533	0,10 %
	VVD/D66	5.159	0,08 %
	Nederlandse Moslim Partij	3.266	0,05 %
	De Groenen	2.911	0,04 %
	Nieuwe Communistische Partij	2.177	0,03 %
	Partij voor Mens en Spirit	1.369	0,02 %
	Nederlandse Klokkeluiders Partij	1.336	0,02 %
	Nederlandse Volks-Unie	975	0,01 %